Cercetările pluridisciplinare de teren – modalități de investigare a patrimoniului imaterial

Daniela Bălu

Înglobată mulți ani în conceptul general de cultură spirituală, noțiunea de *patrimoniu imaterial* s-a impus tot mai mult în terminologia de specialitate, sistemului de valori cuprinse în această categorie patrimonială acordându-i-se o atenție tot mai accentuată. Chiar și în activitatea muzeistică, axată în principal pe domeniul patrimoniului material, s-a renunțat treptat la conservatorismul limitat al cercetării și valorificării stricte a culturii materiale, lărgindu-se implicit aria cercetărilor și către patrimoniul spiritual, *imaterial*, expresie a modalității firești, complete, de cercetare și relevare a oricărei civilizații.

Specialiștii din muzee au considerat o perioadă îndelungată că rolul lor este acela de a studia doar patrimoniul material, manifestând uneori chiar reticențe față de muzeografii ce doreau să se implice în cercetarea patrimoniului imaterial, motivând că acesta ar fi un domeniu aferent cu precădere institutelor de cercetare. Din fericire, cercetările pluridisciplinare de teren au diversificat tematica de investigare, includzând în planurile metodologice o abordare bivalentă a fenomenelor și faptelor cercetate (material-imaterial), potențând conținutul și viziunea de ansamblu asupra valorilor culturale.

Anchetele pluridisciplinare de teren, realizate prin observație directă sau indirectă, sunt efectuate deseori ca o necesitate a completării sau confirmării unor informații obținute în cercetările documentare de arhivă, fiind sistematizate științific în baza unei tematici prealabil stabilite, tipurile de instrumente utilizate (chestionare tematice, fișe audio-video, ghiduri de interviu, casete audio-video, filme foto-DIA, etc.), constituindu-se frecvent în suporturi de înregistrare a valorilor patrimoniului imaterial .

Programele de cercetare ale Muzeului Județean Satu Mare, în special cercetările de salvare, au un caracter extensiv atât prin aria geografică de desfășurare, cât și prin tematica abordată, încercând să asigure o balanță echilibrată între studierea valorilor culturale materiale și imateriale, considerându-le un tot unitar ce definește sistemul integral al construirii identității etnoculturale.

Îmbinarea metodelor de cercetare, respectiv a documentării arhivistice cu anchetele de teren, alături de caracterul pluridisciplinar (istorie, etnografie, lingvistică, antropologie, arhitectură, etc.), a oferit posibilitatea desfășurării unor cercetări ce au la bază principiul etnografiei istorice, prin studierea comunităților etnice din perspectivă istorică.

Pentru exemplificare prezentăm următoarele programe:

1. *Românii din bazinul Tisei Superioare în secolele XVIII-XX.*
2. *Românii transilvăneni în arhivele Episcopiei greco-catolice de Munkacevo.*
3. *Cultura materială și spirituală din bazinul Tisei Superioare. Influența populației germane asupra culturii celorlalte etnii.*
4. *Minoritatea ucraineană din nord-vestul* României.

Aceste tipologii au fost completate cu cercetări monotematice, marea majoritate fiind axate pe problematica cercetării patrimoniului imaterial. Exemplificăm în acest sens cu câteva din temele abordate:

1. *Practici cutumiare din zona Codru.*
2. *Trecerea de la tradițional la modern în Țara Oașului – riturile de trecere. Relațiile interpersonale din cadrul comunităților rurale.*
3. *Mobilitate trans-frontalieră și pluralitate etno-culturală la volohii din Transcarpatia.*

Chiar și în cazul cercetărilor monotematice s-a optat frecvent pentru un caracter pluridisciplinar, colaborarea dintre etnografi, lingviști, istorici, antropologi, având menirea de a diversifica informațional materialul rezultat. S-a constituit astfel o arhivă științifică cu o bază de date înregistrate pe diverse suporturi (papetare, video, foto, CD-uri, casete audio), realizându-se concomitent, alături de identificarea valorilor patrimoniale imateriale, inclusiv protejarea acestora, prin arhivarea lor cu ajutorul mijloacelor tehnice moderne.

Dacă conservarea *in situ* a culturii imateriale este din ce în ce mai greu de realizat datorită multitudinii factorilor exteriori care influențează autenticitatea acestora, determinând chiar dispariția lor, conservarea patrimoniului imaterial pe suporturi *tangibile* poate constitui soluția salvatoare, fiind probabil una dintre puținele forme de tezaurizare a valorilor spirituale tradiționale, perpetuate mai ales prin modalități orale de exprimare.

Perisabilitatea patrimoniului imaterial determină implicit intensificarea activității de salvare, depistare și arhivare a acestuia, în formele sale cele mai heteroclite de manifestare. În acest sens, cercetările pluridisciplinare au meritul și rolul de a evidenția, alături de aspecte ale culturii materiale, ontologia orizontului mentalitar, etnocultura unei comunități sau fenomenele de conculturație, comportamentele sociale individuale sau de grup, mentalități identitare sau colective, formele de existență comunitară, coduri identitare. Concomitent, anchetele pluridisciplinare de teren reprezintă o sursă veritabilă de informații orale, deseori conținutul acestora împletind armonios caracterul etnografic cu cel al istoriei orale. Drept urmare, este limitată și insuficientă rezumarea valorilor patrimoniului imaterial doar la cele folclorice, comprehensiunea formelor sale de manifestare trebuind să cuprindă aria largă de manifestare a valorilor identitare culturale.

Decriptarea acestor contexte etnoaxeologice și tazaurizarea lor este cu atât mai necesară cu cât, *amenințate fiind de uniformizare culturală și de globalizare*, există pericolul iminent al denaturării conținutului și formei originare de manifestare, sau chiar al înlocuirii totale cu nonvalori importate sau inoculate prin intermediul mijloacelor informaționale actuale.

Cunoașterea și popularizarea pe scară cât mai largă a valorilor tradiționale, atât materiale cât și imateriale, inclusiv utilizând modalitățile informaționale moderne frecvent utilizate și apreciate de publicul larg, în special de tineret, transmiterea prin instrumente scrise (Internet, reviste, cărți, cataloage, broșuri informative, etc.) sau audio-video (casete, CD-uri, filme, colocvii, seminarii, etc.), organizarea unor manifestări culturale de revitalizare a creației tradiționale (târgul meșterilor populari, concursuri de literatură, dansuri, obiceiuri, spectacole folclorice, tabere de cercetare, etc.), reprezintă doar câteva mijloace concrete de abordare a problematicii păstrării autenticității patrimoniale.

Realitatea a demonstrat că implicarea în acest domeniu a persoanelor lipsite de o pregătire adecvată, poate determina o alarmantă denaturare a sensului și conținutului real al manifestării respective, căzând în derizoriu sau, chiar mai grav, în grotesc, prin intromisiunea unor episoade false, regizate, ce nu au nimic în comun cu praxisul ancestral. Există în țară ansambluri ce pretind că valorifică folclorul autentic , formații care mai mult din interese financiare își autoarogă aceste atribuții, marginalizând deseori manifestările de la sate, care, cu certitudine sunt mult mai originale decît cele "prefabricate" pe scenele orășenești. Dată fiind această stare de fapt, specialiștilor le revine nu numai rolul cercetării, conservării și înregistrării patrimoniului imaterial, ci și rolul de a combate carențele manifestărilor ce escamotează simbolurile și valorile tradiționale.

Considerăm că numai o cercetare bivalentă a celor două "stări" specifice patrimoniului cultural, și anume a celui material și imaterial, prin reliefarea implicită a caracterului pendant dintre cele două categorii patrimoniale, constituie modalitatea completă de cercetare și abordare științifică a acestei problematici. De asemenea, trebuie înlăturată bariera artificială ce s-a creat prin prezentarea distinctă, separată a valorilor civilizației urbane de cele ale civilizației rurale, fiind necesară adoptarea unei maniere mult mai elaborate de studiere a corelației dintre cele două civilizații, valorile patrimoniului imaterial fiind atribute atât ale mediului urban, cât și ale celui rural.

Cultura contemporană este și ea creatoarea propriilor valori patrimoniale imateriale, contribuind la îmbogățirea fondului cultural tradițional, împreună generând specificul etnocultural național ce se impune a fi păstrat mai ales în contextul globalizării și uniformizării culturale, realitate ce vine să ne demonstreze că până și valorile considerate mult timp ca fiind imuabile, pot fi escamotate.

Valorificarea științifică, alături de popularizarea prin metode și tehnici moderne care au menirea de a capta atenția și interesul tinerelor generații îndrituite să moștenească și să transmită tezaurul cultural, se pot constitui în modalități pertinente de salvare și revitalizare a patrimoniului imaterial, atitudini ce se impun cu atât mai mult cu cât acest patrimoniu are și menirea de a forma sau modela comportamentele culturale ce stau la baza relațiilor intra- și extracomunitare. Cunoașterea și acceptarea alterității etnoculturale devine tot mai stringentă în actuala conjunctură a globalizării, iar în competiția de impunere a valorilor tradiționale vor câștiga cu siguranță acele etnii care și-au conservat autenticitatea, dar, mai ales au știut să-și impună pe plan european sau mondial propriul patrimoniu material și imaterial .

Cercetările pluridisciplinare de teren vin în sprijinul acestor deziderate, iar programele ce stau la baza lor împletesc comprehensiunea valorilor spirituale cu a celor materiale, și chiar dacă timpul poate modifica mai mult sau mai puțin structura ori modalitatea de manifestare a acestora, înregistrarea și arhivarea lor în baze de date informatizate constituie nucleul original din care se pot extrage caracteristicile specifice fiecărei culturi. În acest sens, rezultatele cercetărilor întreprinse de Muzeul Județean Satu Mare în perioada anilor 2000-2004, se concretizează prin crearea unui fond documentar constituit din: 663 casete audio, 1111 filme foto, 15 casete video, 50 CD-uri, 1060 clișee, 192 chestionare lingvistice, 600 fotografii, desene, schițe, monografii, fișe de sat, fișe analitice de rețea socială, etc.

Investigarea patrimoniului material şi imaterial, precum şi sistematizarea informaţiilor obţinute, sunt structurate pe o tematică a cărei ergonomie se impune a fi cu claritate stabilită, înlăturându-se astfel amatorismul sau lipsa de finalitate, implicit de rezultate concrete a cercetărilor întreprinse. Pentru susţinerea acestor afirmaţii vom reda în cele ce urmează unul din programele pluridisciplinare desfăşurate în anii 2000, 2001, 2002, având ca temă de cercetare ***Cultura materială şi spirituală din bazinul Tisei Superioare. Influenţa populaţiei germane asupra culturii celorlalte etnii***, program organizat de muzeul nostru, în colaborare cu Institutul de Istoria şi Etnocultura Şvabilor Dunăreni, din Tübingen.

Scopul: cercetarea, evidenţa, conservarea şi valorificarea ştiinţifică a patrimoniului cultural specific minorităţii germane, precum şi a celorlate etnii din Bazinul Tisei Superioare (români, maghiari, ucraineni, slovaci, rromi).

Metode de cercetare:
- anchete pluridisciplinare de teren (etnografi, istorici, lingvişti, arhitecţi);
- interviuri tematice pe baza chestionarelor de specialitate;
- cercetări arhivistice;

Materiale scrise:
- fişa de sat
- fişa audio şi de informator
- ghiduri de interviu
- chestionare tematice
- chestionare de uzanţă a limbii
- fişe analitice (gospodării, construcţii, unelte, etc.)
- fişe analitice de reţea socială

Suportul de înregistrare a materialului:
- casete audio
- casete video
- filme foto
- diapozitive
- dischete, CD-uri

I. PLANUL DEZVOLTAT AL CERCETĂRII

1. Delimitarea zonei de cercetare şi aproximări asupra evoluţiei satelor. Aspecte antropogeografice şi de istorie locală:

- Istorii orale ale satului.
- Puncte de contact cu satele celeilalte zone.
- Date privind primele atestări ale fiecărei localităţi, tradiţii şi legende despre vechimea satului, mărimea, aşezarea pe actuala vatră, cauze, explicaţii, etc.
- Narativele locale privind venirea şvabilor. Tradiţii despre cel ce i-a adus.
- Dacă satul este un punct de contact cu satele altei microzone. Prin ce poate fi evidenţiată această situaţie?

2. Probleme generale de istorie socială

- Neamuri de germani.
- Neamuri de maghiari (nemeşi sau iobagi).
- Neamuri de români (nemeşi sau iobagi).
- Neamuri *amestecate.*
- Sate preponderent germane, unde diferenţierea socială şi etnică s-a păstrat.
- Sate mai amestecate.
- Sate unde diferenţierea socială s-a pierdut.
- De când nu se mai ţine seamă de nemeşi şi de iobagi?
- Schimbări produse în sistemul de privilegii.
- În care din categoriile tipologice se încadrează localitatea cercetată? Prin ce evenimente se explică evoluţia lor?
- Mărimea averii şi funcţia ei socială. Împărţirea averii şi fărâmiţarea ei prin creşterea populaţiei. Modificări în sistemul cutumiar de împărţire a averii?
- Averea în pământ şi averea în vite. Statusul social al familiilor.
- Cum s-a dezvoltat satul în fiecare perioadă? Descrieri pe baza interviurilor.

3. Stratificări între sate din perspectiva istoriei sociale

- Sate mai *închise* şi mai *deschise* contactelor interculturale.
- Fenomenul migraţional şi consecinţele lui asupra fiecărui tip.

- Navetismul şi industrializarea comunistă.
- Situaţia actuală.

4. Evoluţia istorică a habitatului în raport cu evoluţia formelor de proprietate

- Până la primul război mondial.
- În perioada interbelică.
- Între anii 1950-1989.
- În ultimii zece ani.

5. Fişa de sat

- urmăreşte încadrarea istorico-geografică a satului (comunităţii cercetate):
- date istorice
- date geografice
- tipul aşezării
- populaţie: etnic, socio-etnic, specific, ocupaţii
- arhitectura caracteristică
- bibliografie
- observaţii

II. ASPECTE DE VIAŢĂ SOCIALĂ:

Tematica propusă:

- probleme de istorie socială: neamuri, populaţii conlocuitoare, privilegii;
- sate "închise"/"deschise" contactelor interculturale (fenomenul migraţional, industrializarea);
- habitat şi formă de proprietate (evoluţie istorică: până la primul război mondial, interbelică, între 1950-1989, ultimii zece ani);
- viaţa de familie şi organizarea juridică: sistemul de transmitere a averii, zestrea, moştenirea;
- sistemele de înrudire (rudenia de sânge, prin alianţă, spirituală);
- vecinătatea (implicaţiile în muncă);
- prestigiul social (forme de manifestare);
- modalităţi de reglementare a comportamentului social;
- viaţa cotidiană (titluri şi numiri, formule de salut, de despărţire, regulile ospeţici şi politeţii, alimentaţie);

III. ASPECTE ANTROPOLOGICE:

Tematica propusă:

- implicaţiile aspectului fizic în viaţa socială (handicapaţii, marginalizaţii, tipul standard şi idealul de frumuseţe fizică);
- neamurile şi imaginea unuia despre celălalt;
- străinul (veneticul);
- relaţii între naţionalităţi conlocuitoare diferite;

IV. ASPECTE RELIGIOASE:

Tematica propusă:

- confesiuni (inter-relaţii);
- particularităţi de cult religios;
- organizarea bisericii: dări, implicaţii în sistemul juridic, matrimonial, etc.
- sărbători religioase specifice: hramul bisericii, diferiţi sfinţi şi cultul lor;
- pelerinajul: locuri sfinte, izvoare tămăduitoare, icoane făcătoare de minuni;
- cărţi religioase caracteristice;

V. ASPECTE LINGVISTICE:

Tematica propusă:

- limbile (graiurile) vorbite în comună: acasă, la şcoală, la slujbele religioase;
- limba maternă: a vorbitorului, a părinţilor şi bunicilor lui;
- limbi străine învăţate: la şcoală, la locul de muncă, de la prieteni;
- limba (limbile) preferate în diversele domenii: viaţa socială, la serviciu, la petreceri, în familie;
- limba mass-mediilor consumate: cărţi, reviste, radio, programe tv, etc.
- limba folosită pentru activităţi intime: rugăciuni, socotit, exprimarea sentimentelor, etc.
- aprecierea folosirii dialectului.

CHESTIONAR PENTRU CERCETAREA UZANȚEI LIMBII

Nr: Data: Locul: Sexul: M / F

1. Când v-ați născut?
2. Unde v-ați născut?
3. Unde ați crescut?
4. Care este limba dv. maternă ?
5. Care este naționalitatea dv.?
6. Care este limba maternă a mamei?
7. Care este limba maternă a tatălui dv.?
8. Care este limba maternă a soțului/soției?
9. Care este naționalitatea soțului/soției?
10. Unde ați frecventat școala?
11. Ce fel de limbi ați învățat în aceste școli?
12. Ce fel de ocupație/profesie aveți/ați avut?
13. În ce limbă ați învățat religia?
14. La ce nivel vorbiți următoarele limbi?

	maghiară	șvăbească	germană	română	altceva
Perfect					
Foarte bine, Însă nu perfect					
Destul de bine					
Nu prea bine					
Abia câteva cuvinte					
Nicicum					

15. Știți să scrieți și să citiți în următoarele limbi?

	scriu și citesc	numai citesc	nu scriu, nu citesc
Maghiară			
Germană			
Română			

16. În ce limbă citiți...? Într-o rubrică puteți să puneți mai multe X.

	maghiară	germană	românește	altceva	nicicum
Ziare, reviste					
Biblia, cărți Religioase					
Volume, poezii					
Literatură de specialitate					

17. Acasă ce limbă vorbiți cu ...? Într-o rubrică puteți să puneți mai multe X.

	maghiară	germană	românește	altceva
cu părinții				
cu bunici				
cu frați/surori				
cu copii				
cu cunoștințe				

18. Ce limbă folosiți ...?

	maghiară	șvăbească	germană	română	altceva
când vă rugați					
când numărați					
când vă gândiți					
când înjurați					
când vorbiți cu animalele					

- Navetismul şi industrializarea comunistă.
- Situaţia actuală.

4. Evoluţia istorică a habitatului în raport cu evoluţia formelor de proprietate

- Până la primul război mondial.
- În perioada interbelică.
- Între anii 1950-1989.
- În ultimii zece ani.

5. Fişa de sat

- urmăreşte încadrarea istorico-geografică a satului (comunităţii cercetate):
- date istorice
- date geografice
- tipul aşezării
- populaţie: etnic, socio-etnic, specific, ocupaţii
- arhitectura caracteristică
- bibliografie
- observaţii

II. ASPECTE DE VIAŢĂ SOCIALĂ:

Tematica propusă:

- probleme de istorie socială: neamuri, populaţii conlocuitoare, privilegii;
- sate "închise"/"deschise" contactelor interculturale (fenomenul migraţional, industrializarea);
- habitat şi formă de proprietate (evoluţie istorică: până la primul război mondial, interbelică, între 1950-1989, ultimii zece ani);
- viaţa de familie şi organizarea juridică: sistemul de transmitere a averii, zestrea, moştenirea;
- sistemele de înrudire (rudenia de sânge, prin alianţă, spirituală);
- vecinătatea (implicaţiile în muncă);
- prestigiul social (forme de manifestare);
- modalităţi de reglementare a comportamentului social;
- viaţa cotidiană (titluri şi numiri, formule de salut, de despărţire, regulile ospeţiei şi politeţii, alimentaţie);

III. ASPECTE ANTROPOLOGICE:

Tematica propusă:

- implicaţiile aspectului fizic în viaţa socială (handicapaţii, marginalizaţii, tipul standard şi idealul de frumuseţe fizică);
- neamurile şi imaginea unuia despre celălalt;
- străinul (veneticul);
- relaţii între naţionalităţi conlocuitoare diferite;

IV. ASPECTE RELIGIOASE:

Tematica propusă:

- confesiuni (inter-relaţii);
- particularităţi de cult religios;
- organizarea bisericii: dări, implicaţii în sistemul juridic, matrimonial, etc.
- sărbători religioase specifice: hramul bisericii, diferiţi sfinţi şi cultul lor;
- pelerinajul: locuri sfinte, izvoare tămăduitoare, icoane făcătoare de minuni;
- cărţi religioase caracteristice;

V. ASPECTE LINGVISTICE:

Tematica propusă:

- limbile (graiurile) vorbite în comună: acasă, la şcoală, la slujbele religioase;
- limba maternă: a vorbitorului, a părinţilor şi bunicilor lui;
- limbi străine învăţate: la şcoală, la locul de muncă, de la prieteni;
- limba (limbile) preferate în diversele domenii: viaţa socială, la serviciu, la petreceri, în familie;
- limba mass-mediilor consumate: cărţi, reviste, radio, programe tv, etc.
- limba folosită pentru activităţi intime: rugăciuni, socotit, exprimarea sentimentelor, etc.
- aprecierea folosirii dialectului.

CHESTIONAR PENTRU CERCETAREA UZANȚEI LIMBII

Nr: Data: Locul: Sexul: M / F

1. Când v-ați născut?
2. Unde v-ați născut?
3. Unde ați crescut?
4. Care este limba dv. maternă ?
5. Care este naționalitatea dv.?
6. Care este limba maternă a mamei?
7. Care este limba maternă a tatălui dv.?
8. Care este limba maternă a soțului/soției?
9. Care este naționalitatea soțului/soției?
10. Unde ați frecventat școala?
11. Ce fel de limbi ați învățat în aceste școli?
12. Ce fel de ocupație/profesie aveți/ați avut?
13. În ce limbă ați învățat religia?
14. La ce nivel vorbiți următoarele limbi?

	maghiară	șvăbească	germană	română	altceva
Perfect					
Foarte bine, Însă nu perfect					
Destul de bine					
Nu prea bine					
Abia câteva cuvinte					
Nicicum					

15. Știți să scrieți și să citiți în următoarele limbi?

	scriu și citesc	numai citesc	nu scriu, nu citesc
Maghiară			
Germană			
Română			

16. În ce limbă citiți...? Într-o rubrică puteți să puneți mai multe X.

	maghiară	germană	românește	altceva	nicicum
Ziare, reviste					
Biblia, cărți Religioase					
Volume, poezii					
Literatură de specialitate					

17. Acasă ce limbă vorbiți cu ...? Într-o rubrică puteți să puneți mai multe X.

	maghiară	germană	românește	altceva
cu părinții				
cu bunici				
cu frați/surori				
cu copii				
cu cunoștințe				

18. Ce limbă folosiți ...?

	maghiară	șvăbească	germană	română	altceva
când vă rugați					
când numărați					
când vă gândiți					
când înjurați					
când vorbiți cu animalele					

19. Unde/De la cine ați învățat următoarele limbi? Într-o rubrică puteți să puneți mai multe X.

	maghiară	șvăbească	germană	română	altceva
De la părinți					
De la bunici					
De la prieteni de joacă					
În domeniul casei					
În școală					
Niciunde					
Altundeva					

20. Ce limbă vorbiți ...?

	maghiară	șvăbește	germană	românește
mai ușor				
cu mai mare plăcere				
mai des				

VI. OCUPAȚII:

AGRICULTURA

Ghid sintetic de interviu:

1. Semănatul grâului, secarei, orzului, ovăzului, porumbului

- Descriere etnografică a semănatului cu mâna.
- Credințe si rituri legate de semănat.
- Zilele potrivite, perioade de timp prielnice.
- Primele semănători mecanice pentru semănarea păioaselor.
- Semănatul porumbului.
- Descriere etnografică a tehnicii tradiționale.

2. Îngrijirea holdelor: plivitul, prășitul, etc.

- Tehnici folosite pentru plivit, prășit, mușuroit.
- Rituri si practici magice de ploaie sau oprire a ploilor.
- Apărarea hotarului de grindină, de furtuni mari (prin trasul clopotelor, rugăciuni, procesiuni religioase la anumite sărbători).

3. *Tehnicile de recoltare și evoluția lor* (descrieri etnografice în detaliu).

- Cu secerea, până când? Cu coasa, "pe perete", de când până când?
- Primele secerători mecanice, când au apărut? (Date cât mai exacte).
- Combină acționată de tractor, combină autopropulsată.

4. Fânul și alte plante furajere.

- Instrumentarul agricol tradițional. (Descrieri etnografice, schițe, fotografii).
- Cositori mecanice vechi, cu tracțiune animală. Când au apărut în sat?
- Cositori trase de tractor? Când au apărut? În ce sate? Proprietarii?
- Cositori moderne, autopropulsate.

5. Treieratul grâului

- Folosirea îmblăciului; până când?
- Tehnica îmblătitului (descriere etnografică).
- Alegerea boabelor rămase pe arie.
- Vânturatul si uneltele folosite (descriere etnografică).
- Călcatul grâului cu caii în jurul unui țăruș; până când?
- Batozele, sistemul de vămuire etc.
- Proprietarii de batoze; organizarea treieratului, echipa de lucru.
- Folosirea tehnicilor noi: combine moderne, autopropulsate.

6. Tehnici de adăpostire a produselor agrare

- Păstrarea produselor în podul casei (care?).
- Vechi tipuri de coșuri de nuiele (descriere etnografică, schițe, fotografii).
- Hambare tradiționale: terminologie, descriere, evoluția tehnicilor etc.
- Gropi pentru cartofi, legume, fructe.

- Constructii speciale în gospodărie; denumiri populare; descrieri, schiţe, etc.
- Pivniţele si tipologia lor, descrieri, schiţe, fotografii.

7. Alimentaţia

- Produsele vegetale folosite la prepararea hranei (astăzi şi în 1940)?
(Ce legume şi zarzavaturi? ciuperci, măcriş, etc.).
- Care se folosesc crude şi cum se prepară celelalte?
- Ce fructe se folosesc le prepararea hranei (astăzi şi în 1940)?
- Care se folosesc crude şi cum se prepară celelalte?
- Ce se prepara (şi se prepară) din produse animale (care?) şi peşte?
- Ce mâncăruri se prepară (astăzi şi în 1940) din lapte, derivatele lui şi din ouă?
- Ce produse speciale (brânzeturi, unt, smântână) se prepară la stână?
- La ce mâncări s-a renunţat şi de ce?

POMICULTURA
- soiuri crescute, întreţinerea livezilor şi tehnici de recoltat;
- produse obţinute, valorificarea şi conservarea lor;

VITICULTURA
- soiuri crescute, tehnici de întreţinere a viilor şi de recoltat;
- obţinerea vinului şi a ţuicii; conservarea şi valorificarea lor;

ALBINĂRITUL
- adăpostirea stupilor (schiţe, fotografii);
- muncile de întreţinere a stupilor;
- obţinerea mierei şi a cearei, felurile ei, utilizarea produselor;

CREŞTEREA ANIMALELOR ŞI PĂSTORITUL
- animalele domestice crescute, păsările domestice;
- adăposturile temporare şi staţionare (detalii, schiţe, fotografii);
- furajele folosite; obţinerea şi păstrarea lor;
- păşunatul vitelor în comună şi în afara ei (care, când şi de către cine?);
- obţinerea produselor animaliere (carne, ouă, lână);
- prelucrarea laptelui; produsele lactate şi valorificarea lor;
- obiceiuri legate de ocupaţii agrare;

VII. MEŞTEŞUGURI:

Tematica propusă:

PRELUCRAREA LEMNULUI
- diferitele meşteşuguri;
- unelte folosite, instalaţii şi maşini specifice;
- tehnici de prelucrare;
- produse obţinute şi valorificarea lor;

PRELUCRAREA FIERULUI
- diferitele meşteşuguri ;
- unelte folosite, instalaţii specifice;
- tehnici de prelucrare;
- produse obţinute şi valorificarea lor;

OLĂRIT
- unelte folosite, instalaţii specifice;
- tehnici de prelucrare;
- produse obţinute şi valorificarea lor;

TĂBĂCĂRIE, PIELĂRIE, CIZMĂRIE
- diferitele meşteşuguri;
- unelte folosite, instalaţii specifice;
- tehnici de prelucrare;
- produse obţinute şi valorificarea lor;

INDUSTRIA CASNICĂ TEXTILĂ
- diferitele meşteşuguri;
- unelte folosite, instalaţii specifice;
- tehnici de prelucrare;
- produse obţinute şi valorificarea lor;
- credinţe, interdicţii, obiceiuri caracteristice meşteşugurilor;

FIŞĂ ANALITICĂ: INSTALAŢII

VIII. ARHITECTURĂ:

Ghid sintetic de interviu:
1. Gospodăria
- tipologie, împrejmuirea, componente, instrumentar (detalii, schiţe, fotografii);
- organizare, implicaţii sociale ale diviziunii muncii;
- elemente arhitecturale;
- influenţe interetnice specifice regiunii;
2. Casa
- plan elevaţie, sistem de construcţie, materiale (detalii, schiţe, fotografii);
- organizare exterior şi interior (detalii, schiţe, fotografii);
- mobilier, textile, ceramică, (detalii, schiţe, fotografii);
- elemente de prestigiu social (detalii, schiţe, fotografii);
- influenţe interetnice specifice regiunii;
3.Credinţe magico-religioase legate de gospodărie şi casă
- rituri de construcţie

FIŞĂ ANALITICĂ: GOSPODĂRIA

IX. PORT TRADIŢIONAL:

Tematica propusă:
1. haine purtate pe deasupra
(denumiri, croiala, material, când se folosesc)
- încălţăminte
(denumiri, croiala, material, când se folosesc)
2. lenjerie de corp
- pentru bărbaţi şi femei (piese: material şi croială)
- accesorii de port şi podoabe
3. portul bărbătesc
- componenţă, material, croială, când se poartă
4. portul femeiesc
- componenţă, material, croială, când se poartă
5. portul de copil
- componenţă material, croială, când se poartă
6. particularităţi ale portului (prin implicaţii sociale, etnice şi ale modei)
- tehnici şi ornamente specifice, influenţe reciproce între etnii;
- implicaţiile portului în viaţa socială;
- modificări actuale, deosebiri între generaţii.

X. OBICEIURI DE FAMILIE:

Ghid sintetic de interviu:

Naşterea

- pregătiri, (acte augurale, ursitoarele, acte magice protectoare, interdicţii);
- moşitul, locul naşterii, darurile aduse de oaspeţi;
- botezul, alegerea numelui, obiceiuri speciale (petrecere);
- alegerea naşilor şi atribuţiile lor;
- obiceiuri la împlinirea unui an de viaţă;

Nunta

- relaţii premaritale (locuri de întâlnire, participare la petreceri);
- peţitul, rolul zestrei în stabilirea perechii;
- logodna (unde, cine participă, cum se petrece);
- anunţarea nunţii (unde, cum se face în comună şi biserică);
- alegerea şi invitarea oaspeţilor (cine o face, ce spune);
- gătitul, veşmântul logodnicilor, simboluri purtate de ei şi de oaspeţi;
- pregătirea nunţii (de către cine, cum: mobilier, vesela, mâncăruri);
- căsătoria (religioasă şi profană), alaiul, muzica, interdicţii şi semne pe drum;
- despărţirea de părinţi şi de prieteni (versuri, cântece, dansuri ceremoniale);
- darurile de nuntă: cum au evoluat în decursul timpului;
- petrecerea: dansul cu mireasa, orhestra, dansurile şi jocurile pentru oaspeţi, cântece şi oraţii adresate mirilor;
- mâncăruri şi băuturi servite (în evoluţia lor);
- ritul nupţial (înlocuirea coroniţei miresei cu baticul femeii măritate), virginitatea, - texte (şi melodii) folclorice specifice.

Viaţa de familie

Zestrea

- Cu ce ocazie se dă (logodnă, nuntă, vârstă)?
- Despăgubirea fiului plecat din casă, în ce proporţie se împarte zestrea?
- Cum sunt înzestraţi copiii orfani, vitregi, adoptaţi ?
- Ajunge părinţilor rezerva păstrată? Ce se întâmplă cu ea după moartea părinţilor?
- Care din copiii se ocupă de îngrijirea şi înmormântarea părinţilor?

Moştenirea

- Se face prin testament sau altfel? (Succesiune legală după moarte).
- Se aplică regulile obiceiului cu privinţă la moştenirea casei?
- Relaţia între moştenirea lăsată soţului văduv şi cea a copiilor.

Relaţiile de familie de natură juridică

- Drepturi şi obligaţii de moştenire, de întreţinere, de folosire a alimentelor, mobilierului comun etc.
- Situaţia ginerelui, a nurorii şi a copiilor adoptaţi.
- Drepturile şi îndatoririle rudeniei spirituale (a naşilor) la botez, nuntă etc.
- Ce interdicţii de căsătorie există între naşi şi fini şi copiii acestora?

Moartea:

- semne de vestire a morţii, pregătirea ei;
- vestirea morţii, semnele de doliu în casă şi comună;
- tragerea clopotelor pentru bărbat, femeie şi copil;
- pregătirea şi îmbrăcarea mortului;
- locul aşezării mortului şi pe ce suport, priveghiul (desfăşurare şi participanţi);
- ceremonialul funerar în casă, preot, familie şi participanţi;
- rituri de despărţire pe ultimul drum;
- ceremonialul îngropării: rugăciuni, cântece, acţiuni;
- particularităţi la înmormântarea unui copil, soldat căzut pe front, sinucigaş;
- masa comună, pomenile;
- doliul (cât timp?)şi îngrijirea mormântului;
- credinţă în morţii neobişnuiţi şi strigoii (până când?);

XI. OBICEIURI DE PESTE AN:

Ghid de interviu:

Obiceiuri în legătură cu munca

Agricole:

- ceremoniile primăverii (la arat şi semănat);
- Armindenul: ce lemn se foloseşte, cui se pune, cît timp rămâne?

De peste vară:

- rituri, rugăciuni şi procesiuni pentru căderea ploii, apărarea holdelor şi recolte bogate;

De vară şi toamnă:

- sfârşitul recoltei: cunună de spice, ospăţul la gazda, petrecere, hora recoltei, balul strugurilor, gesturi la coacerea pâinii etc.

De păstorit:

- începutul văratului, păşunatul de vară, acte protectoare.

Clăcile:

- de desfăcut porumb, de despicat pene, de tors şi cusut, tăierea porcului etc.

Rituri de construcţii:

- la punerea temeliei (îngroparea unor obiecte), la ridicarea şarpantei (versuri, formule, gesturi, cadouri, ospăţ);
- rituri inaugurale la punerea în folosire a unei unelte, la aducerea unui animal nou în casă;

Obiceiuri de trecere

Sărbători de primăvară şi vară:

- Farşang (şi magh.), fărşang (germ. Fasching "carnaval"), Mărţişorul, Lăsarea secului cu aprinderea focului, Sângeorzul cu diferite practici, obiceiurile de Florii, Săptămâna Mare, de Paşti, de Rusalii şi Sânziene.

Sărbători de iarnă:

- Crăciunul cu obiceiurile de ajun;
- sărbătorirea Anului nou, rituri augurale;
- sărbători religioase (suprapuse sărbătorilor păgâne);

Obiceiuri augurale:

- colindatul: Buna vestire;
- pluguşorul şi sorcova (cine umblă, îmbrăcăminte, ustensilele folosite);
- Urări de Anul nou, de zile onomastice şi de naştere;
- cunoaşterea ursitei (la Anul Nou, Vergelul, Boboteaza, Sf. Maria, Sf. Andrei).

XII. FOLCLOR:

literar:

- (legende, povestiri, snoave, poveşti, basme, etc.)

muzical:

- (balade, doine, cântece de petrecere, etc.)

ritual:

- (oraţii, colinde, bocete, descântece)

Înregistrarea unor texte şi melodii reprezentative, cu interpreţi adecvaţi.

FIŞA AUDIO şi de INFORMATOR

CASETA NR:
codul:
data:
locul:
anchetatori:

PARTEA A/B:

I. DATE DESPRE INFORMATOR:

nume/prenume/poreclă:
vârstă/locul naşterii:
naţionalitate/lb. mat.:
confesiune religioasă:
educaţie/profesie (ocupaţie):

II. CUPRINSUL MATERIALULUI:
1.
2.
3.
4.
5.

III. ORIGINEA MATERIALULUI (unde şi de la cine):
1.
2.
3.
4.
5.

IV. MODUL DE REDARE (recitat, povestit, cântat):
1.
2.
3.
4.
5.

V. OBSERVAŢII (despre informator, contextul înregistrării):

Structurarea acestui program pluridisciplinar de cercetare, aplicat pe teren în 4 ţări (România, judeţele Satu Mare şi Maramureş, Ungaria, Ucraina, Slovacia), a fost realizată tocmai în principiul studierii bivalente a patrimoniului, precum şi prin evidenţierea relaţiei intrinseci dintre valorile materiale şi imateriale. S-a pus, de asemenea, accentul pe marcarea codurilor identitare, pe analiza relaţiilor intra- şi multiculturale, ţinând cont de realitatea socio-demografică a ariilor culturale cercetate, în care convieţuiesc două sau mai multe etnii: români, maghiari, germani, slovaci, ucraineni, rromi.

Varietatea materialelor şi informaţiilor obţinute au rolul de a confirma o dată în plus fenomenul interacţiunii culturale, dar şi acela al evidenţierii particularităţilor etnoculturale, raportate la valorile *celuilalt*. Aceste atitudini sunt firesti şi pozitive, în măsura în care ele nu determină exacerbarea spiritului naţionalist sau segregaţionist, fiind doar apanaje ale manifestărilor propriilor valori identitare, centrate pe discursul conservării specificităţii etnice, performat în contextul larg al multiculturalităţii europene.

Simbolistica complexă a patrimoniului imaterial, deseori o oglindire a concepţiilor şi reprezentărilor existenţiale sau a atitudinilor cotidiene, reprezintă una din paradigmele constitutive ale valorilor patrimoniale, iar evidenţierea acestora prin programe naţionale şi internaţionale de cercetare, are menirea de a perpetua eforturile specialiştilor îndreptate spre aplanarea nonvalorii şi promovarea unei culturi autentice. Compulsarea şi explicitarea acestui sistem de valori demonstrează complementaritatea patrimoniului material şi imaterial, ca o consecinţă firească impunându-se necesitatea studierii congruente, dar şi consemnarea formelor specifice de manifestare a celor două *stări* patrimoniale.

* * *

Aducem mulţumirile noastre pentru sprijinul oferit la realizarea acestui program de cercetare: Institutului de Istoria şi Etnocultura Şvabilor Dunăreni – Tübingen; Ministerului Culturii şi Cultelor; Institutului „Arhiva de Folclor a Academiei Române" – filiala Cluj-Napoca; Forumului Democrat German – filiala Satu Mare.

Anexa 1 - Hartă

Localităţi cu etnici germani din bazinul Tisei Superioare cercetate în anii 2000-2002

Siedlungen mit deutscher Bevolkerung im Oberen Theißbecken

Forschung in den Jahren 2000-2002

Német etnikumu települések kutatása a Felső Tisza vidékén

a 2000-2002-es években

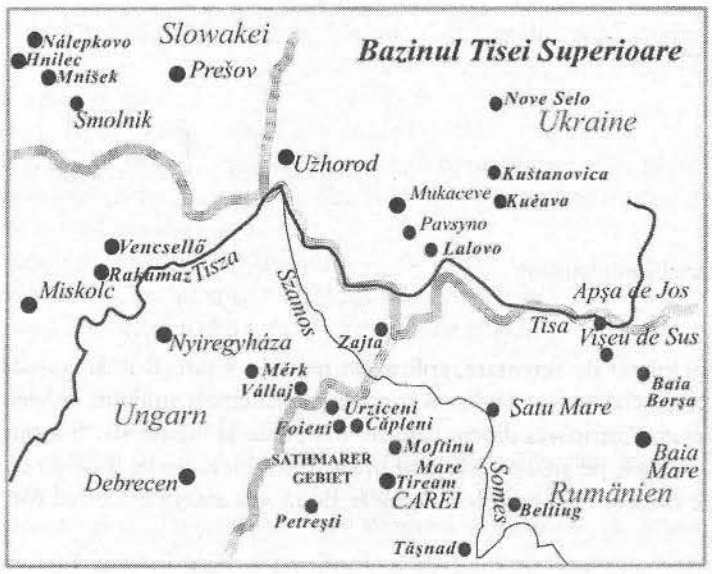

Anul 2000- România, judeţul Satu Mare:
Jahr 2000- Rumänien, Kreis Satkmar:
Carei, Moftinu Mare, Urziceni, Cămin, Căpleni, Foieni, Dindeştiu Mic, Petreşti, Tiream.
Anul 2001 – România, judeţul Satu Mare:
Tăşnad, Craidorolţ, Beltiug, Ardud, Răteşti, Hodod, Săi, Turulung, Homorodu de Jos, Şandra;
Anul 2002 – România, judeţul Satu Mare:
Ciumeşti, Sanislău, Terebeşti, Dindeştiu Mic, Beltiug, Ardud, Căpleni; ***judeţul Maramureş***: Vişeu de Sus, Baia Borşa.

Ungaria-Ungarn (2001 – 2002):
Vállaj, Merk, Zajta, Rakamaz, Vencsellő, Hercegkút.

Ucraina- Ukraine (2001):
Palanok, Pudhorod, Pavsyno, Barbovo, Verchniy Koropeţ, Nove Selo, Nyżnya Hrabivnyecya, Synyak, Ust Čorna, Nimečka Mokra;
(2002):
Rahiv, Velekey Becikiv, Kobelecka Poleana, Kuštanovica, Kučava, Lalovo.

Slovacia- Slowakei (2002):
Smolnik, Švedlár, Smolniká Huta, Nálepkovo, Hnilec, Mnišek nad Hnilcom.

Anexa 2 - Hartă

Comunități etnice din Bazinul Tisei Superioare cercetate în anii 2000-2002
Ethnische Gemeinden im Oberen Theißbecken. Forschung in den Jahren 2000-2002
A Felső Tisza vidéki népcsoportok. Kutatás a 2000-2002-es években

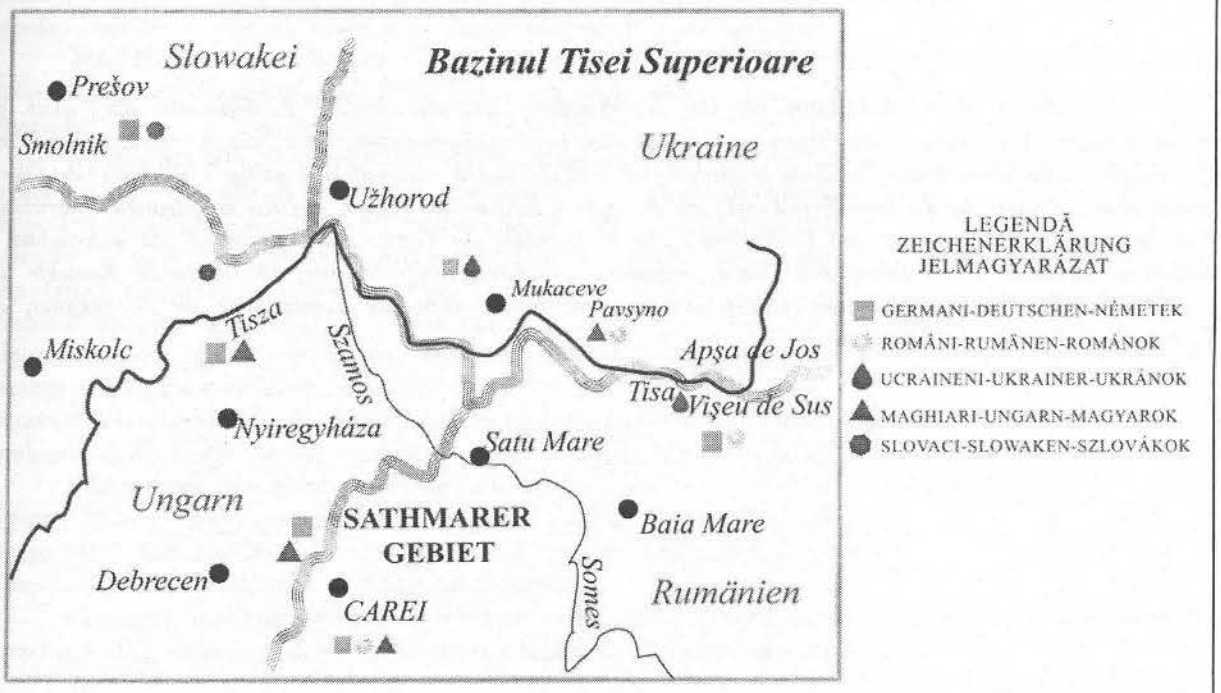

BIBLIOGRAFIE

BĂLU, DANIELA: *Multiculturalitate şi identitate etnică în bazinul Tisei Superioare*, Editura Muzeului Sătmărean, Satu Mare, 2003.

BONTE, PIERRE; IZARD, MICHEL: *Dicţionar de etnologie şi antropologie*, Editura Polirom, Iaşi, 1999.

www.eurocult.ro

www.observatorcultural.ro

www.24hourmuseum.org.uk

Multidisziplinäre Feldforschungen - Modalitäten für die Nachforschung des immaterielen Patrimoniums

Zusammenfassung

Die Arbeit stellt Modalitäten für die Nachforschung des immateriellen Patrimoniums dar, durch die multidisziplinären Programme. Diese Programme enthalten auch Themen über die immaterielle Seite der patrimonialen Werte. Für Beispiel ist die internationale Forschung präsentiert, mit dem Thema Die materialle und geistige Volkskultur des Oberen Theißbeckens. Einfluss der deutschen Bevölkerung auf die anderen Ethnien der Region, und hat die folgenden Untertehmen: Festlegung des Forschungsgebietes und Feststellungen zur Entwicklung der Orten; Anthropogeografie der untersuchten O rtschaften, mündliche Überlieferung der Dörfer, allgemeine sozial-historische Probleme, interKulturelle Kontakte und Interferenzen, die Schichtenbildung der Dörfer aus sozial-historischer Sicht, die Entwicklung der Wohnkultur, das Familienleben, Bräuche und Riten usw.